

۲۸ رهبری

که ارکستر سمفونیک را رهبری کردند

سحر طاعتی
روزنامه‌نگار

داشتن سابقه‌ای ۸۹ ساله برای ارکستری چون ارکستر سمفونیک تهران یک شاخصه مهم محسوب می‌شود. اینکه طی سالیان سال توانسته با فراز و نشیب‌های بسیار خودش را سرپا نگه دارد. هر چند طی دهه‌های اخیر بواسطه سوء مدیریت فرهنگی و هنری ارکستر چند سالی تعطیل شده اما با وقعه‌ای کم، دوباره جایگاهش را پیدا کرده و توانسته مخاطبان ۸۹ ساله خود را با موسیقی اش همراه کند. سابقه نزدیک به ۹ دهه استواری در موسیقی ایران تنها شاخصه ارکستر سمفونیک تهران نیست بلکه داشتن رهبرانی با تفکرات موسیقایی متفاوت نیز جزو فاکتورهای مهم این ارکستر به حساب می‌آید. در واقع از زمانی که غلامحسین مین باشیان ارکستر را با نام بلدی‌ه راه‌اندازی کرد تا به امروز که مدیران فرهنگی و شورای ارکستر تصمیم گرفتند ارکستر سمفونیک تهران دیگر رهبر ثابت نداشته باشد، این ارکستر رهبران ایرانی و غیرایرانی زیادی در قالب رهبر ثابت و میهمان به خود دیده است.

در واقع ارکستر سمفونیک تهران طی ۸۹ سال عمر خود نه تنها یک رویه ثابت پیش نگرفته بلکه بواسطه آمد و شد مدیران موسیقی و هنری از همان روزهای شکل‌گیری تا به امروز دستخوش سلیقه‌های مدیریتی شده که در برخی زمانها به نفع ارکستر و موسیقی بوده و در بسیاری دیگر خیر.

در سال‌های اولیه شکل‌گیری ارکستر، با برکناری مین باشیان، پرویز محمود اداره ارکستر را به دست گرفت و با رفتن او نیز به آمریکا، روبن صفاریان، رودلف اوربانتس، رویک گریگوریان، مرضی حنا‌نه و سرژ خوتسیف در فواصل زمانی مختلف و البته کوتاه رهبری ارکستر را برعهده داشتند. بعد از آنها، حشمت سنجری رهبر ثابت ارکستر شد.

حشمت سنجری آهنگساز و نوازنده، یکی از پرسابقه‌ترین رهبران ارکستر سمفونیک تهران است چرا که او به مدت ۲۱ سال چوب رهبری ارکستر را در دست داشت یعنی در فواصل سالهای ۱۳۳۲ تا ۱۳۴۶ و از ۱۳۳۹ تا ۱۳۵۸ و ۱۳۶۸ تا ۱۳۸۵. در میان سالهایی که سنجری رهبری ارکستر را برعهده نداشت دیگر رهبران، در ارکستر حضور داشتند که از آن جمله می‌توان به هایمو توپیر و فرهاد مشکات اشاره کرد.

بعد از فرهاد مشکات، به مدت ۴ سال ابراهیم نظری سنگرودی نوازنده فلوت و آهنگساز در مقام رهبر ارکستر حضور یافت. او که از بنیانگذاران جشنواره موسیقی فجر است زیر نظر حشمت سنجری به آموختن فن رهبری ارکستر پرداخت و از سال ۱۳۵۸ تا ۱۳۸۴ به‌عنوان دستیار و رهبر میهمان دائم ارکستر سمفونیک تهران فعالیت داشته است.

نادر مرتضی‌پور دیگر رهبر ثابت ارکستر سمفونیک تهران بود که پیش از آمدن فریدون ناصری رهبری ارکستر را به مدت ۲ سال در فواصل زمانی ۱۳۶۱ تا ۱۳۶۳ برعهده داشت هر چند که این نوازنده و رهبر ارکستر بار دیگر در سال ۱۳۹۰ در جایگاه رهبری ارکستر سمفونیک تهران قرار گرفت.

یکی از رهبرانی که نقش پررنگی در ارتقای سطح کیفی ارکستر سمفونیک تهران داشته‌ی شک فریدون ناصری است. او که بعد از حشمت سنجری رکورددار رهبری ارکستر است به مدت ۱۴ سال از سال ۱۳۶۹ تا ۱۳۸۳ با حضورش به‌عنوان رهبر ارکستر خدمات بسیاری به موسیقی کلاسیک در ایران کرده است.

در سال ۱۳۷۶ نصیر حدیدریان به‌عنوان رهبر میهمان به ارکستر سمفونیک تهران وارد شد. رهبری که طی دو سال اخیر نیز چوب رهبری ارکستر سمفونیک تهران را در دست داشت. ایرج صهبایی دیگر رهبر ثابت ارکستر بود که تنها یکسال همراه ارکستر بود و سپس علی رهبری از او نیز به ایران برای رهبری ارکستر دعوت شد. او نیز همانند صهبایی تنها یکسال رهبر ارکستر بود اما در همان یکسال آثاری با همکاری سمفونیک تهران اجرا کرد که تا آن زمان هیچگاه اجرا نشده بود که البته بعد از یکسال و در آخرین اجرای ارکستر، علی رهبری روی سن از ارکستر خداحافظی کرد که حواشی بسیاری را نیز به وجود آورد.

بعد از علی رهبری، چوب رهبری ارکستر سمفونیک به نادر مشایخی و سپس منوچهر صهبایی رسید و در نهایت در سال ۱۳۸۹ شهرداد روحانی به‌عنوان رهبر میهمان به ارکستر وارد شد. در همان سال ماتیا س کروگر، درک کلیسون و نازنین آقاخانی نیز در جایگاه رهبر میهمان ارکستر را رهبری کردند که حضور نازنین آقاخانی اولین رهبر ارکستر زن تیسرو صدای بسیاری کرد. در واقع سال ۸۹ را می‌توان سال رهبران میهمان ارکستر نامید.

ارکستر سمفونیک تهران در اوایل دهه ۱۳۹۰ به مدت سه سال به خاطر سوء مدیریت تعطیل شد و در نهایت با حضور دوباره علی رهبری در ایران، فعالیتش از سر گرفته شد تا اینکه بعد از دو سال، شهرداد روحانی اینبار به‌عنوان رهبر ثابت جایگزین علی رهبری شد. او که شهرت و طرفداران بسیاری در ایران دارد تا سال ۹۸ اجراهای متعددی را با ارکستر به مخاطبان ارائه کرد و در نهایت با رفتنش از ایران، نصیر حدیدریان رهبر ثابت ارکستر سمفونیک تهران شد و تا چندی پیش ارکستر را رهبری کرد اما از آنجایی که هیچ‌گاه اهداف ثابتی برای ارکستر وجود نداشته با تغییر اعضای شورای فنی ارکستر و مدیران موسیقی و هنری، تصمیم جدیدی برای ارکستر گرفته شد تصمیمی که فقط رهبری را نشانگر گرفته است. در واقع مخاطبان ارکستر سمفونیک تهران در قرن جدید شاهد اجراهای ارکستر با رهبران میهمان هستند و ارکستر رهبر ثابتی نخواهد داشت. بر اساس این تصمیم اولین کنسرت ارکستر سمفونیک تهران در سال جدید با حضور وولفگانگ ونگنروت رهبر آلمانی انجام خواهد شد.

قطعا بقای ارکستر سمفونیک تهران به رهبران ثابت یا میهمان بستگی ندارد. آنچه مهم است تصمیمات حرفه‌ای برای بقای بهتر آن است.

اهالی موسیقی در گفت‌وگو با «ایران»

از تجربیات حضور رهبران میهمان در ارکستر سمفونیک می‌گویند

چوب میهمان بر نت‌های ارکستر

نداجانی
خبرنگار

ارکستر سمفونیک تهران در تازه‌ترین اجرای خود در سال ۱۴۰۱، تصمیم دارد با حضور رهبری خارجی به نام وولفگانگ ونگنروت از آلمان این ارکستر را روی صحنه ببرد. این نخستین اجرای ارکستر سمفونیک تهران در سال جدید است که در تاریخ پانزدهم و شانزدهم اردیبهشت ماه ساعت ۱۱:۳۰ در تالار وحدت برگزار می‌شود. قرار است در این برنامه مسعودی شماره ۲ به آهنگسازی یوهانس براس، دو موممان برای ارکستر زهی به آهنگسازی محمدتقی مسعودی و اورنور هرید به آهنگسازی فلیکس مندلسون، به اجرا درآیند. حضور رهبران خارجی در ارکستر، بویژه ارکستر سمفونیک تهران چند سالی است که باب شده و این اتفاق موجب می‌شود نگاه جدیدی به ارکستر شود، چرا که حضور هر یک از این رهبران واندیشه و تجربه آنها می‌تواند بر رشد و تکنیک نوازندگان بیفزاید و سبب ارتقای ارکستر خواهد بود. آن هم ارکستری که قدمتی دیرینه در کشور ما دارد و تاریخ راه‌اندازی آن به سال ۱۳۱۲ می‌رسد که توسط غلامحسین مین باشیان و با نام ارکستر بلدی‌ه آغاز به فعالیت کرد و از آن دوره تا به امروز که هشت دهه می‌گذرد بار رهبران مختلف ایرانی و خارجی روی صحنه رفته‌است.

تجربه و تکنیک‌های جدید

بابک رضایی مدیر اسبق انجمن موسیقی ایران در ابتدا به فعالیت انجمن موسیقی اشاره کرد: «در دورانی که مسئولیت برنامه‌های ارکستر سمفونیک تهران برعهده انجمن موسیقی ایران بود، به عنوان مسئول این انجمن فرصتی برایم به‌وجود آمد تا از نزدیک مسائل ارکستر را پیگیری کنم و ماحصل ارزیابی و برگزاری جلسات با اساتید موسیقی و همچنین جلسات متعدد با بزرگان ارکستر سمفونیک تهران در آن دوره ما را به این نتیجه رساند که حضور رهبر میهمانی می‌تواند بسیار مفیدتر و مثمرتر باشد و موجب رشد بیشتر ارکستر خواهد بود و طی یک سال ونیم این برنامه را سرلوحه کاری خود قرار دادیم. بنابراین آن دوران را می‌توان دوره طلایی ارکستر سمفونیک تهران نامید و در آن زمان اتفاقات بسیار خوبی شکل گرفت.»

وی در ادامه افزود: «یاد دارم زمانی که آقای ماتیا س کروگر از آلمان رهبری این ارکستر را برعهده گرفت (سال ۸۹). ارکستر سمفونیک تهران به‌عنوان یک ارکستر درجه یک و کاملاً حرفه‌ای با سه جلسه تمرین رپرتوار خود را آماده کرد و به مدت دو شب اجرای صحنه‌ای داشت، در واقع همان استاندارد

که ارکسترهای بزرگ و معتبر دنیا دنبال می‌کنند و ارکستر سمفونیک تهران، دوره بسیار درخشانی را طی کرد. در واقع باید بگویم در آن دوره تمرکز بیشتر انجمن موسیقی ایران بر ارکسترها بود و در کنار آن مشاوره نزدیک و تبادل نظر با جمعی از بزرگان و پیشگوستان ارکستر سمفونیک و همچنین ارتباط و مشاوره با بزرگان و اساتید موسیقی و در این زمینه کمک و راهنمایی‌های بسیار انگیزشی صورت گرفت و موجب شد این مسیر به‌خوبی و با موفقیت طی شود و این رکورد بی‌نظیر اتفاق خوب و معتبری برای ارکستر سمفونیک تهران بود. اما متأسفانه بعد از آن دوره، آرام آرام فعالیت‌های ارکستر سمفونیک تهران و حتی ارکستر ملی ایران تنزل پیدا کرد و ضربات سهمگین فراوانی به آن وارد شد و در حال حاضر از شرایط امروز ارکسترها بی‌خبر هستم و دودار اطلاع دارم تعدادی از پیشگوستان و خیره‌های ارکستر به دلیل بازنشسته شدن یا مهاجرت، ارکستر را ترک کرده‌اند.»

در دورانی که بابک رضایی مسئولیت انجمن موسیقی را برعهده داشت، رهبران ارکستر خارجی به ایران دعوت شدند، وی معتقد است که حضور یک رهبر میهمان در ارتقای ارکستر بسیار مؤثر است. وی در این باره گفت: «با توجه به شناختی که از شاگله ارکستر سمفونیک تهران دارم باطمینان می‌گویم حضور رهبر میهمان با یک مدیریتی بسیار کاربلد و مسلط به حوزه، قطعاً می‌تواند برای ارکستر مثمر‌تر باشد و موجب رشد و ارتقای بیشتر موسیقی کلاسیک خواهد بود چرا که رهبری ارکستر کاری آملاتخصصی است و باید است افرادی این مسئولیت را برعهده گیرند که علم این کار را داشته باشند و در کنار آن تجربه عملی هم نیازمند است. درخصوص حضور رهبران خارجی باید بگویم به‌دلیل اینکه در این زمینه تحصیل کرده‌اند و علم این رشته را به خوبی می‌دانند و مسلط هستند حضورشان در کنار نوازندگان ارکستر اتفاق بسیار خوبی است. همچنین با توجه به گستردگی و توجهی که کشورهای غربی به این حوزه دارند این فرصت برایشان بوجود آمده تا

دقیق بسیار مهم و نتیجه‌بخش است.»

تأسیس «مؤسسه ارکسترهای ایران»

پرویز ارجمند هم درخصوص رهبر ارکستر دائم یا میهمان بیان داشت: «ارکستر سمفونیک تهران، طی سال‌ها فعالیتش با حضور رهبران ایرانی یا خارجی به تجربیات بسیاری دست یافته است و هرگاه که این تجربه‌ها و فعالیت‌ها، با حضور یک مدیر هنری و رهبر دائم بوده، ارکستر از برنامه و پویایی قابل قبولی برخوردار بوده است و برعکس آن، هر زمان که نگاه صرفاً شورایی به ارکستر وجود داشته، ارکستر سمفونیک تهران در محاق انفعال و دولتی شدن فرو رفته است و به همین دلیل امیدوار بودم مدیریت بنیاد رودکی با تجربه شکست خورده مدیریت ارکستر سمفونیک بدون مدیر هنری و رهبر میهمان، مجدداً این ارکستر را به سمت انفعال سوق ندهد. معتقدم ارکستر سمفونیک تهران، نیازمند مدیر هنری و رهبر دائم با تجربه و وجاهت بین‌المللی و با سواد است، ساختاری که در تمام کشورهای وجود دارد و ارکسترهای سمفونیک معمولاً به صورت شورایی اداره نمی‌شوند.»

او در ادامه به وظایف مدیر هنری اشاره کرد و گفت: «وظایف مدیر هنری ارکستر، برنامه‌ریزی اجراهای ارکستر در طول سال است و همچنین دعوت از نوازندگان و رهبران میهمان خارجی که متناسب با برنامه‌های مدیر هنری حضور دارند. مدیر هنری ارکستر به وضعیت ارکستر از جهت آرشیموسیقی و سازها و نوازندگان نیز می‌پردازد و با حضور شورای فنی در کنار رهبر دائم و مدیر هنری، شورای فنی، می‌تواند به عنوان بازوی مشورتی و حمایتی، بخشی از این وظایف را به عهده بگیرد ولی نمی‌تواند مسئولیت‌های مدیر هنری را سلب کند. البته علی‌رغم باسیستی اعضای کنونی شورای فنی ارکستر سمفونیک تهران اما با توجه به تجربیات

کنسرت هایش نیز نیست. پیشنهاد مشخص برای برون رفت از این بحران و ادامه حیات مؤثر ارکسترها در سطح استاندارد بین‌المللی ارکسترها، تأسیس «مؤسسه ارکسترهای ایران» است. بنیاد رودکی توان تخصصی و صلاحیت نگهداری ارکسترهای ملی و سمفونیک را ندارد زیرا مدیریت ارکستر کاری تخصصی است و بنیاد رودکی از نیروی متخصص برای این کار بهره‌مند نیست. تجربه ۹ سال مدیریت ارکسترها در بنیاد رودکی نه تنها درخشان نیست بلکه اعلام زنگ خطر برای ادامه حیات و پویایی ارکسترهای سمفونیک و ملی است. برای مدیریت ارکسترهایی مثل ارکستر سمفونیک تهران سازمانی مشخص با مدیران و کارمندان متخصص در زمینه موسیقی نیاز است. همین منابع مالی که هم‌اکنون دولت به ارکسترها اختصاص داده به «مؤسسه ارکسترهای ایران» انتقال داده می‌شود و موانع قانونی هم وجود ندارد.»

نگاه مثبت به حضور رهبران میهمان

ارسلان کامکار آهنگساز و نوازنده شناخته شده ایران هم حضور یک رهبر میهمان را اثرگذار می‌داند و در این باره بیان می‌دارد: «حضور رهبر میهمان قطعاً تأثیرگذار است و به‌نوعی ایجاد تنوع در برنامه‌های ارکستر خواهد بود اما از دیدگاه من نیاز است در کنار رهبر میهمان، ارکستر یک رهبر دائم یا مدیر هنری هم داشته باشد. مگر اینکه فاصله‌ای برای دعوت و حضور رهبران میهمان ایجاد نشود و اگر به این صورت امکان‌پذیر شود اتفاقی رخ خواهد داد. در غیر این صورت نمی‌توان انتظار ارتقای این ارکستر را داشت و بر این اساس وجود رهبر دائم ضرورت دارد.» این هنرمند سال‌ها کنسرت‌ماینستر ارکسترهای ایران بوده و در این زمینه تجربه بسیار خوبی دارد و در ادامه می‌افزاید: طی تجریه‌ای که با رهبران خارجی از کشورهای روسیه و آلمان و...

■ **کیاوش صاحب‌نسق**، حضور رهبران، تعامل، اعطاف پذیری ارکستر در برخورد با رهبران میهمان، باشیوه‌های شخصی آنان محک می‌زند و همه اینها در جهت ارتقای سطح ارکستر پرتوزاری متنوع قرار می‌گیرد

■ **ارسلان کامکار**، حضور رهبر میهمان قطعاً تأثیرگذار است و به‌نوعی ایجاد تنوع در برنامه‌های ارکستر خواهد بود اما از دیدگاه من نیاز است در کنار رهبر میهمان، ارکستر یک رهبر دائم یا مدیر هنری هم داشته باشد

■ **پرویز ارجمند**، ارکستر سمفونیک تهران، طی سال‌ها فعالیتش با حضور رهبران ایرانی یا خارجی به تجربیات بسیاری دست یافته است

■ **بابک رضایی**، با توجه به شناختی که از شاگله ارکستر سمفونیک تهران دارم باطمینان می‌گویم حضور رهبر میهمان با یک مدیریتی بسیار کاربلد و مسلط به حوزه، قطعاً می‌تواند برای ارکستر مثمر‌تر باشد

گذشته می‌توان حدس زد برنامه‌های شورا عملی نشوند. سؤال من از شما این است عملکرد دو سال گذشته اعضای شورای ارکستر سمفونیک تهران چه نتیجه عملی داشته است؟ آیا می‌توان انتظار داشت این شورا بزودی برنامه سالیانه ارکستر را اعلام کنند و ما به طور واقعی شاهد ارکستر سمفونیک تهران باشیم که با اهداف و کارهای امور تخصصی به‌اهل فن که ارکستر سمفونیک تهران را در سال‌های پیش از انقلاب تهدید کرده این است که ارکستر، تبدیل به ارکستر ماستی نواز بدون برنامه سالیانه باشد.»

او اظهار کرد: «بنیاد رودکی حدود دو سال پیش اعلام کرد با هدف و کارهای امور تخصصی به‌اهل فن و ارتقای سطح ارکستر سمفونیک تهران با دعوت از استادان برجسته و صاحب‌نظر، یک شورا تشکیل داده است. محمدسعید شریفیان، هوشنگ کامکار، نادر مشایخی، کیاوش صاحب‌نسق و ابراهیم لطفی اعضای این شورا را تشکیل می‌دهند که به‌منظور نظام‌مند شدن مقررات و ضوابط حاکم بر ارکستر، این‌نامه ارکستر را بازنگری و تدوین می‌کند. پس از این مدت، جامعه موسیقی منظر گزارش شورای فنی ارکستر است، وعده‌هایی داده شده مبنی بر: تدوین آیین‌نامه ارکستر سمفونیک، انتخاب رهبران داخلی و خارجی ارکستر، تکمیل آرشیم و کتابخانه، حل مشکلات مربوط به سازها. در عمل خبری از برنامه سالیانه ارکستر سمفونیک تهران و آغاز

داشته‌ام حضور اثربخش این عزیزان را بسیار درک کرده‌ام و تنها اشکال آن این است که با فرهنگ ما آشنا نیستند و این موضوع اندکی برای نوازندگان مشکل ایجاد می‌کند و دوگانگی به‌وجود می‌آورد. به‌طور مثال بسیاری مواقع پیش آمده که نوازندگان ارکسترکارهای خود را بر اساس ارتباط دوستانه و صمیمی که با رهبران داخلی داشتند پیش برده‌اند اما این نوع برخورد و رفتارهای دوستانه، برای رهبران خارجی بی‌معنا است و دیسپلین خاص خود را دارند. البته از نگاه دیگر این موضوع می‌تواند اتفاق خوبی باشد و موجب تجربه نوازندگان ارکستر خواهد بود و نظم و دیسپلین آنها می‌تواند مقررات خاصی در ارکستر ایجاد کند. به‌طور کلی نگاه مثبتی به حضور رهبران میهمان دارم چرا که معمولاً با یک رهبر ثابت، حتی اگر بهترین رهبر هم باشد ارکستر به یکنواختی می‌رسد و این تغییرات برای روحیه نوازندگان ارکستر بسیار مفید است.

اولویت ارکستر سمفونیک و نوازندگان

■ **کیاوش صاحب‌نسق** عضو شورای هنری ارکستر سمفونیک تهران در خصوص روند اجرای ارکستر به رهبر میهمان یا انتخاب رهبر دائم گفت: «در باره بحث رهبر میهمان و یا رهبر اصلی نکاتی است که به شرح آن می‌پردازم. از لفظ «دائم» به عمد دوری می‌کنم، چرا که این واژه به نوعی تداعی تک روی و تنگ محوری بودن یک تفکر است و به